

Впровадження інноваційних технологій навчання на уроках рідної мови

Зміст

Вступ

**Розділ 1. Науково-методичні основи розвитку інтерактивних технологій
навчання на уроках української мови**

1.1. Суть та аналіз поняття "інтерактивні технології"

**1.2. Інтерактивне навчання як новітній підхід до організації
навчального процесу в школі**

**Розділ 2. Шляхи реалізації використання інтерактивних методів навчання
на уроках української мови**

2.1. Інтерактивні технології кооперативного навчання

2.2. Технології колективно - групового навчання

2.3. Технології ситуативного моделювання

**Розділ 3. Узагальнення й систематизація знань, умінь і навичок учнів із
теми «Лексикологія». Інтерактивний урок у 10 класі**

Висновки

Список використаних джерел

Додатки

ВСТУП

**Коли ти твердо йдеш шляхом,
яким почав іти, то... ти щасливий.
Г. Сковорода**

Актуальність теми

Інновації в педагогіці, які реалізуються в педагогічних технологіях, пов'язані із загальними процесами в суспільстві, глобальними проблемами, інтеграцією знань і форм соціального буття, що є невід'ємною частиною постійного прогресу суспільства. Адже основним завданням нині є модернізація освіти. Здатність сприймати зміни і творити їх – це найважливіша характеристика способу життя людини у ХХІ столітті. Згідно із Законом України “Про освіту”, Державною національною доктриною розвитку освіти України в ХХІ столітті, Концепцією загальної середньої освіти ми маємо здійснити кардинальний перехід від традиційного інформаційно-пояснювального навчання, зорієнтованого на передачу готових знань, до особистісно-розвиваючого, спрямованого не тільки на засвоєння знань, а й на способи навчальної діяльності, розвиток творчої особистості учнів.

А тому сучасна педагогіка, що є основою сучасної системи освіти, характеризується інноваційністю – тобто здатністю до оновлення, відкритістю новому.

Інноваційні технології навчання та особистісно-орієнтований підхід можуть бути реалізовані через інтерактивне навчання.

Інтерактивне навчання дозволяє розв'язати одразу кілька завдань: розвиває комунікативні вміння й навички, допомагає встановленню емоційних контактів між учасниками процесу, забезпечує виховне завдання, оскільки змушує працювати в команді, прислухатися до думки кожного. Використання інтерактиву знімає нервові напруження, дає можливість змінювати форми діяльності, переключати увагу на основні питання.

Мета дослідження:

дослідити, уточнити й обґрунтувати особливості застосування інтерактивних технологій навчання на уроках української мови.

Гіпотеза дослідження:

передбачається, що навчання за допомогою використання сучасних інтерактивних технологій сприятиме розвитку учнів.

Основні завдання:

1. Характеристика теоретичного матеріалу досліджуваної теми
2. Методичні рекомендації для ефективної організації навчального процесу з рідної мови засобами інтерактивних технологій.
3. Проаналізувати психолого-педагогічну літературу з проблеми дослідження.
4. Перевірити ефективність умов використання сучасних інтерактивних технологій у навчальному процесі як засобу розвитку учнів .

Об'єкт дослідження:

інтерактивні технології навчання на уроках української мови.

Предмет дослідження:

використання сучасних інтерактивних технологій як засобу розвитку пізнавального інтересу учнів до вивчення української мови.

Методи дослідження:Теоретичні:

- критичний аналіз,
- узагальнення,
- систематизація досліджуваної проблеми на основі осмислення першоджерел

Емпіричні:

- спостереження, анкетування, опитування, тестування, бесіди;
- аналіз ефективності результатів діяльності.

Дослідження проводилося в три етапи.

Перший етап – постановочний – вибір і осмислення теми. Вивчення психолого-педагогічної літератури, постановка

проблеми, формулювання мети, предмета, об'єкта, завдань дослідження, постановка гіпотези.

Другий етап – власне-дослідницький – розробка комплексу заходів та їх систематичне проведення, обробка отриманих результатів, перевірка гіпотези.

Третій етап – оформлювальний – обробка та систематизація матеріалу.

Розділ 1. НАУКОВО-МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ РОЗВИТКУ ІНТЕРАКТИВНИХ ТЕХНОЛОГІЙ НАВЧАННЯ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

1.1. Суть та аналіз поняття "інтерактивні технології"

Сучасний період розвитку суспільства, оновлення всіх сфер соціального і духовного життя потребує якісно нового рівня освіти, який відповідав би міжнародним стандартам. Сьогодні в освіті відчутний пріоритет загальнолюдських цінностей. Згідно з особистісно-діяльнісним підходом до організації навчального процесу в центрі його знаходиться той, хто вчиться. Формування особистості і її становлення відбувається у процесі навчання, коли дотримуються певних умов:

- створення позитивного настрою для навчання;
- відчуття рівного серед рівних;
- забезпечення позитивної атмосфери в колективі;
- усвідомлення особистістю цінності колективно зроблених умовиводів;
- суб'єктом навчання, він відчуває себе активним учасником подій і власної освіти та розвитку. Це формує внутрішню мотивацію до навчання та спонукає їх до саморозвитку та самостереження.

У сучасному суспільстві джерелом знань може виступати не тільки вчитель, а й комп'ютер, телевізор, відео. Учні повинні вміти осмислювати отриману інформацію, трактувати її, застосовувати в конкретних умовах; водночас думати, розуміти суть речей, вміти висловити думку. Саме цьому сприяють інтерактивні технології.

«Інтерактивний» (від англ. «inter» - взаємний і «act» - діяти) - здатний до взаємодії, діалогу.

Інтерактивне навчання — специфічна форма організації пізнавальної діяльності, яка має передбачувану мету — створити комфортні умови навчання, за яких кожен учень відчуває свою успішність, інтелектуальну спроможність.

Як свідчать наукові дослідження, інтерактивними прийнято називати засоби, що забезпечують безперервну діалогову взаємодію суб'єктів освітнього процесу.

"Інтерактивне навчання (від англ. inter – взаємний, act – діяти), за визначенням О. Пироженко, це спеціальна форма організації пізнавальної діяльності, яка має за мету створення комфортних умов навчання, за яких кожен учень відчуває свою успішність та інтелектуальну спроможність.

Інтерактивна діяльність ґрунтується на активній комунікації учасників освітнього процесу.

«Сутність інтерактивного навчання, – стверджують Н. Побірченко та Г. Коберник, – полягає в тому, що навчальний процес відбувається за умови постійної, активної взаємодії всіх учнів; учитель і учень є рівноправними суб'єктами навчання».

Інтерактивність освіти сприяє формуванню як предметних умінь і навичок, так і загальнонавчальних, виробленню життєвих цінностей, створенню атмосфери співробітництва, взаємодії, розвитку комунікативних якостей особистості. Така технологія, як стверджують дослідники, передбачає моделювання життєвих ситуацій, використання

рольових ігор, спільне розв'язання проблем на основі аналізу відповідної навчальної ситуації і виключає домінування одного учасника навчального процесу над іншим, однієї думки над іншою. Тому під час такого навчання учні вчаться демократично спілкуватися з іншими людьми, критично й творчо мислити, приймати обґрунтовані рішення. При цьому до роботи залучаються всі учасники процесу, які працюють у групах в облаштованому класі за підготовленим заздалегідь вчителем матеріалом, із дотриманням процедури й регламенту, в атмосфері довіри.

Інтерактивне навчання змінює звичні ілюструючі форми на діалогічні, що ґрунтуються на взаємодії та взаєморозумінні. Враховуючи вищесказане, можна відзначити такі методичні особливості організації інтерактивного навчання: застосування проблемних ситуацій та формулювань, відповідна організація навчального простору, що сприяє діалогу, мотиваційне забезпечення спільної діяльності, дотримання правил навчального співробітництва, використання комунікативних методів і прийомів, оптимізація системи оцінювання процесу та результатів спільної діяльності, розвиток навичок самоаналізу і самоконтролю індивідуальної та групової діяльності.

Головна риса інтерактивного навчання — використання власного досвіду учнями під час розв'язання проблемних питань. Їм надається максимальна свобода розумової діяльності при побудові логічних ланцюгів.

Використання сучасних інноваційних технологій, зокрема технології інтерактивного навчання, значною мірою підвищує ефективність навчального процесу, сприяє високому інтелектуальному розвитку учнів, забезпечує оволодіння навичками саморозвитку особистості, можливістю думати, творити.

Особливістю інтерактивного навчання є підготовка молодої людини до життя і громадської активності в громадянському суспільстві та демократичній правовій державі. Це потребує активізації навчальних

можливостей учнів. Уроки повинні формувати основні пізнавальні та громадянські вміння, а також навички та зразки поведінки; пробуджувати у дітей інтерес та мотивацію, навчати самостійного мислення та дій. За умов інтерактивного навчання всі діти в класі отримують можливість говорити, висловлюватись: вони мають час подумати, обмінятись ідеями з партнером, а потім озвучити свої думки перед класом.

Така робота сприяє розвитку навичок спілкування, вміння висловлюватись, критичного мислення, вміння спільного вироблення рішення.

Інтерактивне навчання відкриває для учнів можливість співпраці зі своїми ровесниками, дає змогу реалізувати природне прагнення людини до спілкування, сприяє досягненню учнями вищих результатів засвоєння знань і формування вмінь.

Перевага інтерактивного навчання в тому, що учні засвоюють всі рівні пізнання (знання, розуміння, застосування, оцінка), в класах збільшується кількість учнів, які свідомо засвоюють навчальний матеріал. Учні займають активну позицію в засвоєнні знань, зростає їхній інтерес в отриманні знань (додаток2).

1.2.Інтерактивне навчання як новітній підхід до організації навчального процесу в школі

Організація інтерактивного навчання передбачає моделювання життєвих ситуацій, використання рольових ігор, спільне вирішення проблеми на основі аналізу обставин та відповідно ситуації. Воно ефективно сприяє формуванню навичок і вмінь, виробленню цінностей, створенню атмосфери співробітництва, взаємодії, дає змогу педагогу стати справжнім лідером дитячого колективу.

Інтерактивна взаємодія виключає як домінування одного учасника навчального процесу над іншими, так і однієї думки над іншою. Під час інтерактивного навчання учні вчаться бути демократичними, спілкуватися з іншими людьми, критично мислити, приймати продумані рішення.

Дослідження, проведені Національним тренінговим центром, показують, що інтерактивне навчання дозволяє різко збільшити процент засвоєння матеріалу, оскільки впливає не лише на свідомість учня, а й на його почуття, волю (дії, практику). Результати цих досліджень були відображені в схемі, що отримала назву «Піраміда навчання» (додаток 1).

З піраміди видно, що найменших результатів можна досягти за умов пасивного навчання (лекція — 5%, читання — 10%), а найбільших — інтерактивного (дискусійні групи — 50%, практика через дію — 75%, навчання інших чи негайне застосування — 90%).

Це, звичайно, середньостатистичні дані, і в конкретних випадках результати можуть бути дещо іншими, але в середньому таку закономірність може простежити кожен педагог. Ці дані цілком підтверджуються дослідженнями сучасних російських психологів.

Однією з причин незадовільного засвоєння учнями почутого на уроці є темп, із яким учитель говорить, і ступінь сприйняття дітьми його мовлення.

Більшість учителів промовляє приблизно від 100 до 200 слів за хвилину. Але діти не здатні сприйняти такий потік інформації. За високої концентрації уваги людина може сприйняти від 50 до 100 слів за хвилину, тобто половину. Проте здебільшого, навіть тоді, коли навчальний матеріал цікавий, учням важко зосереджувати увагу протягом тривалого часу. Вони відволікаються, починають обдумувати деталі почутого, чи навіть проблему або ситуацію, що не стосується уроку.

Наукові дослідження твердять, що, для того, щоб учні слухали і не думали над сторонніми речами, викладачі повинні

промовляти від 400 до 500 слів за хвилину. Адже це неможливо, людина говорить у чотири рази повільніше, а тому учні відволікаються, і часом їм стає нудно.

Два відомих фахівці в галузі кооперативної освіти

Д. та Р. Джонсон разом з К.Смітом указують на кілька проблем:

- увага учнів падає з кожною хвилиною;
- ця форма навчання подобається учням, у яких розвинена в основному слухова пам'ять;
- рівень засвоєння фактичного матеріалу низький;
- вважається, що всім учням потрібна однакова інформація, і всі учні засвоюють її однаковими темпами, що насправді не так.

Використання наочності на уроках мови збільшує запам'ятовування матеріалу від 14 до 38% . Експеримент, проведений американськими дослідниками, показав, що використання візуальних засобів під час вивчення слів на 200 % поліпшує результати. Крім того, така презентація матеріалу забирає на 40 % менше часу, вона підсилює усну подачу матеріалу. Наочність варта не тільки сотень слів, а й утричі ефективніша за одні лише слова.

Якщо ж до роботи залучається слухова й зорова пам'ять, є більше шансів задовольнити потреби різних учнів, чий спосіб сприйняття матеріалу може суттєво відрізнятись.

Однак використання лише зорової та слухової пам'яті недостатнє.

Дещо змінивши слова великого китайського педагога, можна сформулювати кредо інтерактивного навчання:

Те, що я чую, я забуваю,

Те, що я бачу й чую, я трохи пам'ятаю.

Те, що я чую, бачу й обговорюю, я починаю розуміти.

Коли я чую, бачу, обговорюю й роблю, я набуваю знань і навичок,

Коли я передаю знання іншим, я стаю майстром.

Набагато важливіше навчити, ніж просто розповісти. Хоча останній метод простіший, доступніший і, безумовно, швидший. Ви можете швидко повідомити учням те, що вони повинні знати, і вони забудуть це ще швидше.

Процес навчання не автоматичне вкладання навчального матеріалу в голову учня. Він потребує напруженої розумової роботи дитини і її власної активної участі в цьому процесі. Пояснення й демонстрація, самі по собі, ніколи не дадуть справжніх, стійких знань. Цього можна досягти тільки за допомогою активного (інтерактивного) навчання.

А для того, щоб подолати складності застосування окремих інтерактивних технологій і перетворити їхні слабкі сторони в сильні, треба пам'ятати:

- інтерактивна взаємодія потребує певної зміни всього життя класу, а також значної кількості часу для підготування як учням, так і педагогу; можна провести з учнями особливе «організаційне заняття» і створити разом із ними «правила роботи в класі» ;
- використання інтерактивного навчання не самоціль ;
- якщо застосування вами інтерактивної моделі у конкретному класі веде до протилежних результатів, треба переглянути вашу стратегію й обережно підходити до її використання;
- для ефективного застосування інтерактивного навчання, зокрема, для того щоб охопити весь необхідний матеріал і глибоко його вивчити , педагог повинен старанно планувати свою роботу.

Усе сказане вище, звичайно, не означає, що потрібно використовувати тільки інтерактивне навчання. Для навчання важливі всі рівні пізнання і всі види методик та технологій.

Суть інтерактивного навчання в тому, що навчальний процес відбувається за умови постійної, активної взаємодії всіх учнів. Це

співнавчання, взаємонавчання (колективне, групове, навчання у співпраці), де і учень, і вчитель є рівноправними, рівнозначними суб'єктами навчання, розуміють, що вони роблять, рефлексують з приводу того, що вони знають, вміють і здійснюють.

Організація інтерактивного навчання передбачає моделювання життєвих ситуацій, використання рольових ігор, спільне вирішення проблеми на основі аналізу обставин та відповідної ситуації. Воно ефективно сприяє формуванню навичок і вмінь, виробленню цінностей, створенню атмосфери співробітництва, взаємодії, дає змогу педагогу стати справжнім лідером дитячого колективу.

РОЗДІЛ 2. ШЛЯХИ РЕАЛІЗАЦІЇ ВИКОРИСТАННЯ ІНТЕРАКТИВНИХ МЕТОДІВ НАВЧАННЯ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

2.1. Інтерактивні технології кооперативного навчання

Одним із кроків підвищення ефективності уроку є впровадження інтерактивних технологій навчання.(додаток 3)

То ж розглянемо сучасні інтерактивні навчальні технології в тих моделях, які доцільно застосовувати при викладанні української мови

Робота в парах. Ця технологія особливо ефективна на початкових етапах навчання учнів роботі у малих групах. Її можна використовувати для досягнення будь-якої дидактичної мети. За умов парної роботи всі діти в класі отримують рідкісну за традиційним навчанням можливість говорити, висловлюватись. Робота в парах дає учням час подумати, обмінятись ідеями з партнером і лише потім озвучувати свої думки перед класом. Вона сприяє розвитку навичок спілкування, вміння висловлюватись, критичного мислення, вміння переконувати й вести дискусію. Використання такого

виду співпраці сприяє тому, що учні не можуть ухилитися від виконання завдання. Під час роботи в парах можна швидко виконати вправи, які за інших умов потребують великої затрати часу.

Ротаційні (змінювані) трійки. Діяльність учнів у цьому випадку є подібною до роботи в парах. Цей варіант кооперативного навчання сприяє активному, ґрунтовному аналізу та обговорюванню нового матеріалу з метою його осмислення, закріплення та засвоєння.

Два - чотири - всі разом. Ще один варіант кооперативного навчання, що є похідним від парної роботи, ефективний для розвитку навичок спілкування в групі вмінь переконувати та вести дискусію.

Карусель. Цей варіант кооперативного навчання найбільш ефективний для одночасного включення всіх учасників в активну роботу з різними партнерами зі спілкування для обговорення дискусійних питань.

Робота в малих групах. Роботу в групах варто використовувати для вирішення складних проблем, що потребують колективного розуму. Використовуються малі групи тільки в тих випадках, коли завдання вимагає спільної, але не індивідуальної роботи.

Важливими моментами групової роботи є опрацювання змісту і подання групами результатів колективної діяльності. Залежно від змісту та мети навчання можливі різні варіанти організації роботи груп.

Діалог. Суть його полягає в спільному пошуку групами згодженого рішення. Це знаходить своє відображення у кінцевому тексті, переліку ознак. Діалог виключає протистояння, критику позиції тієї чи іншої групи. Всю увагу зосереджено на сильних моментах у позиції інших.

Синтез думок. Дуже схожий за метою та початковою фазою на попередній варіант групової роботи. Але після об'єднання в групи і виконання завдання учні не роблять записів на дошці, а передають свій варіант іншим

групам, які доповнюють його своїми думками, підкреслюють те, з чим не погоджуються.

“Спільний проект”. Має таку саму мету та об’єднання в групи, що й діалог. Але завдання, які отримують групи, різного змісту та висвітлюють проблему з різних боків.

Пошук інформації. Різновидом, прикладом роботи в малих групах є командний пошук інформації (зазвичай тієї, що доповнює раніше прочитану вчителем лекцію або матеріал попереднього уроку, домашнє завдання), а потім відповіді на запитання. Використовується для того, щоб оживити сухий, іноді нецікавий матеріал.

Коло ідей. (Раунд робіт, кругова система). Метою “Кола ідей” є вирішення гострих суперечливих питань, створення списку ідей та залучення всіх учнів до обговорення поставленого питання. Технологія застосовується, коли всі групи мають виконувати одне і те саме завдання, яке складається з декількох позицій, які групи представляють по черзі.

Акваріум. Ще один варіант кооперативного навчання, що є формою діяльності учнів у малих групах, ефективний для розвитку навичок спілкування в малій групі, вдосконалення вміння дискутувати та аргументувати свою думку. Може бути запропонований тільки за умови, що учні вже мають добрі навички групової роботи.

2.2. Технології колективно - групового навчання

До цієї групи належать інтерактивні технології, що передбачають одночасну спільну (фронтальну) роботу всього класу(додаток3) .

Обговорення проблеми в загальному колі. Це загальновідома технологія, яка застосовується, як правило, в комбінації з іншими. Її метою є прояснення певних положень, привертання уваги учнів до складних або проблемних питань учнів, до складних або проблемних питань у

навчальному матеріалі, мотивація пізнавальної діяльності, актуалізація опорних знань тощо.

Мікрофон. Різновидом загально групового обговорення є технологія “Мікрофон”, яка надає можливість кожному сказати щось швидко, по черзі, відповідаючи на запитання або висловлюючи свою думку чи позицію.

Незакінчені речення. Цей прийом часто поєднується з “Мікрофоном” і дає можливість ґрунтовніше працювати над формою висловлення ідей, порівнювати їх з іншими. Робота за такою методикою дає присутнім змогу долати стереотипи, вільніше висловлюватися щодо запропонованих тем, відпрацьовувати вміння говорити коротко, але по суті й переконливо.

Мозковий штурм. Відома інтерактивна технологія колективного обговорення, що широко використовується для вироблення кількох вирішень конкретної проблеми. Мозковий штурм спонукає учнів проявляти уяву та творчість, дає можливість їм вільно висловлювати свої думки.

Мета “мозкового штурму” чи “мозкової атаки” в тому, щоб зібрати якомога більше ідей щодо проблеми від усіх учнів протягом обмеженого періоду часу.

Навчаючи - учусь. Цей метод використовується при вивченні блоку інформації або при узагальненні та повторенні вивченого. Він дає можливість учням взяти участь у передачі своїх знань однокласникам. Використання цього методу підвищує інтерес до навчання.

Ажурна пилка (“Мозаїка”, “Джигсо”). Дана технологія використовується для створення на уроці ситуації, яка дає змогу учням працювати разом для засвоєння великої кількості інформації за короткий проміжок часу. Ефективна і може замінити лекції у тих випадках, коли початкова інформація повинна бути донесена до учнів перед проведенням основного

(базисного) уроку або доповнює такий урок. Заохочує учнів допомагати один одному вчитися, навчаючи.

Аналіз ситуації. На уроках української мови зміст деяких понять учні засвоюють, аналізуючи певні ситуації. Такі ситуації можуть аналізуватись учнями індивідуально, в парах, в групах або піддаватись в загальному колі. Такий аналіз потребує певного підходу, алгоритму. Технологія вчить учнів ставити запитання, відрізняти факти від думок, виявляти важливі та другорядні обставини, аналізувати та приймати рішення.

Вирішення проблем. Метою застосування такої технології є навчити учнів самостійно вирішувати проблеми та приймати колективне рішення.

Дерево рішень. Як варіант технології вирішення проблем можна використати “дерево рішень”, яке допомагає дітям проаналізувати та краще зрозуміти механізми прийняття складних рішень.

2.3. Технології ситуативного моделювання

Модель навчання у грі – це побудова навчального процесу за допомогою включення учня в гру.

Використання гри в навчальному процесі завжди стикається з протиріччям: навчання є завжди процесом цілеспрямованим, а гра за своєю природою має невизначений результат (інтригу). Тому наше завдання при застосуванні гри у навчанні полягає у підпорядкуванні гри, визначеній дидактичній меті.

Ігрова модель навчання покликана реалізувати ще й комплекс цілей: забезпечення контролю виведення емоцій, надання дитині можливості самовизначення, надихання і допомога розвитку творчої уяви, надання можливості зростання навичок співробітництва в соціальному аспекті, надання можливості висловлювати свої думки.

Учасники навчального процесу, за ігровою моделлю, перебувають в інших умовах, ніж у традиційному навчанні. Учням надається максимальна свобода інтелектуальної діяльності, яка обмежується лише означуваними правилами гри. Учні самі обирають власну роль у грі, висуваючи припущення про ймовірний розвиток подій, створюють проблемну ситуацію, шукають шляхи її розв'язання, беручи на себе відповідальність на обране рішення. Вчитель в ігровій моделі виступає як: інструктор, суддя, тренер, головуючий, ведучий.

Арсенал інтерактивних ігор досить великий, але найбільш поширений з них є моделюючий.

Стимуляційні або імітаційні ігри (додаток3).

Імітаційні ігри розвивають уяву та навички критичного мислення, сприяють застосуванню на практиці вміння вирішувати проблеми, а стимуляція дає можливість учням глибоко вжитися в проблему, зрозуміти її із середини.

Спрощене судове слухання. Технологія спрощеного суду дає можливість учням отримати спрощене уявлення про процедуру прийняття судового рішення, взяти участь у вправі, пов'язаній з аналізом, критичним мисленням, прийняттям рішень.

Громадське слухання. Мета застосування технології: моделювання суспільного слухання за допомогою імітаційної гри дозволяє учням зрозуміти мету і порядок слухань, а також ролі й обов'язки членів державних органів, комітетів, комісій. Крім цього, учні одержують практичний досвід у визначенні і поясненні ідей, інтересів і цінностей, пов'язаних із предметом слухання.

Розігрування ситуацій за ролями. (“Рольова гра”, “програвання

сценки”). Мета рольової гри – визначити ставлення конкретної життєвої ситуації, набути досвіду шляхом гри, допомогти навчитися через досвід .

Отже, завдяки ефекту новизни та оригінальності інтерактивних методів при правильній їх організації зростає цікавість до процесу навчання.

На нашу думку, особлива цінність інтерактивного навчання в тому, що учні навчаються ефективній роботі в колективі. На жаль, навіть старшокласники часто не мають цих навиків (це помічає кожен педагог-практик), коли відбувається підготовка до якогось позакласного заходу і починаються "цікаві" процеси в колективі: спочатку всі претендують на роль лідера, а коли доходить до реального продукування ідей і їх втілення в життя, клас стає пасивним і всі чекають на зовнішнє керівництво. У слабкоорганізованому класі колектив відразу пасивний, керівника доводиться призначати "згори", але обов'язково знайдеться "непокірний". Тобто не відбувається нормального процесу розподілу ролей, взаємодії, прийняття рішень та їх виконання. Учні не здатні, оскільки не вміють, а не вміють тому, що їх не навчили співпрацювати. А саме ці навички будуть корисними і постійно застосовуваними в дорослому житті. При правильному, спланованому і систематичному застосуванні інтерактивних методів цю проблему можна розв'язати. Інтерактивні методи навчання є частиною особистісно-зорієнтованого навчання, оскільки сприяють соціалізації особистості, усвідомлення себе як частини колективу, своєї ролі і потенціалу.

Розділ 3. Узагальнення й систематизація знань, умінь і навичок учнів із

теми «Лексикологія». Інтерактивний урок у 10 класі

УРОК

Тема уроку української мови. Слово та його лексичне значення.

Тема уроку української літератури. Утвердження прагнення людини до любові й добра в оповіданні «Каторжна» Б. Грінченка.

Епіграф.

За що стільки муки, горя та сліз

додають людям люди..?

«Каторжна», Б.Д. Грінченко

Мета:

- повторити поняття про лексичне значення слова, види лексичних значень – пряме й переносне, види переносних значень – метафора, метонімія, синекдоха;
- вчити визначати роль переносних значень слів в художніх текстах на прикладі оповідання Б. Д. Грінченка «Каторжна»;
- розвивати вміння сприймати слово, аналізувати його зміст, зіставляти та аналізувати факти, встановлювати причинно-наслідкові зв'язки;
- удосконалювати логічно правильне мовлення учнів;
- виховувати найкращі людські якості, а особливо любов до людей, співчуття, добро та милосердя.

Тип уроку: урок засвоєння нових знань і розвитку на їх основі вмінь і навичок.

Вид уроку: комбінований.

Методи і прийоми: слово вчителя, евристична бесіда, проблемно-пошуковий, дослідницький, демонстративний, «Мозкова атака».

Обладнання: проектор, фільм «Діти-сироти», таблиця «Тропи», ЛЛС«Б. Грін-ченко», пам'ятки учням «Як відрізнити тропи», виставка творів Б. Грінченка, куш та кетяги калини.

ПЕРЕБІГ УРОКУ

I. Організаційний момент

II. Мотивація навчальної діяльності

Психологічний старт

— Читання вчителем поезії Миколи Ткача

Слова, слова...

Вони в собі всі різні:

Тривожні й тихі, радісні й сумні

Є терпеливі, є жорстокі й грізні,

Лукаві й чесні, мудрі і смішні...

Не грайся словом. Є святі слова,

Що матері з доріг вертають сина.

Спіши до неї, доки ще жива.

Допоки розум і допоки сила.

Знайди те слово – вічне і земне.

За часом час нам світ перестилає.

Минуло все. Лиш слово не мине

І та любов, що смертю смерть долає.

III. Повідомлення теми, епіграфа, мети, завдань уроку

IV. Актуалізація опорних знань учнів

Евристична бесіда

— Що таке слово?

— Що позначає лексичне значення слова?

— Чим відрізняються лексичне й граматичне значення слова?

— Які слова мають лексичне значення?

— Що таке «багатозначне слово»?

— Що таке «пряме» й «переносне» значення слова?

Коментар викладача

Слово – основна функціонально-структурна одиниця мови.

Реальний зміст слова називають його лексичним значенням. Значення слова відповідає поняттю, а поняття виражається словом. Здатність слова вступати у різні відношення з іншими словами за законами граматики певної мови називають граматичним значенням. Повнозначні слова мають лексичне та граматичне значення, а службові – лише граматичні.

Однозначні слова мають одне лексичне значення: моряк, олівець, констатувати.

Багатозначні слова можуть уживатися в різних значеннях: голова людини, голова соняшника, голова колони.

Пряме (основне) значення слова називає предмет чи явище, його ознаку, дію. Решта значень слова – переносні (непрямі).

V. Вивчення нового матеріалу

Пояснення викладачем тропів за таблицею

Слову притаманна багатозначність. Найбільша і найдавніша група слів у переносному значенні – це тропи. З деякими з них ви вже знайомі – **епітет, порівняння, алегорія**. Ми вживаємо їх майже в кожному реченні, не помічаючи їхньої образності. Для прикладу скажемо: «Йде сніг». Цей вираз є образом, який утворився внаслідок перенесення здатності ходити з людини чи тварини на явище природи. Цей троп називається...

Метафора (від гр. *metaphora* – перенесення) – вживання слова, що позначає предмет (явище, дію, ознаку) для назви іншого предмета на основі подібності їх ознак або схожості вражень від них: Життя шумить і грає. (М.Рильський). Півні кричать у мегафони мальв... (Л. Костенко.)

Метонімія (від гр. *metonimia* – перейменування) – перенесення назви одного класу предметів або одиничного предмета на інший клас або

одиничний предмет на основі суміжності: Шумить Хрещатик туго, як прибій. (В. Сосюра.) Інститут відзначає свій ювілей.

Синекдоха (від гр. synekdoche – співвіднесення) – різновид метонімії, полягає в перенесенні назви частини на предмет як ціле і навпаки:

Вся площа була повна людських голів, подертих кожухів, сіряків, кирей (Л. Смілян). Наш люд має в собі багато сили, щоб родити Шевченків, Федьковичів і Франків (В. Стефаник).

До багатозначних слів належать й **образи-символи**, при чому їх тлумачення неоднозначні й умовні. А от **алегорія** навпаки тяжіє до однозначності. Адже сова уособлює мудрість, орел – гордість, ягня – покору і т. д.

ОТЖЕ, якщо лексикологія охоплює весь лексичний склад мови, то стилістика виділяє ту частину, яка набуває стилістичної значимості.

Ознайомлення з життям і творчістю Бориса Грінченка за літературно-логічною схемою

Народився Борис Дмитрович Грінченко 9 грудня 1863 року на хуторі Вільховий Яр, Харківського повіту у збіднілій дворянській родині. Його дід – колишній сотник Сумського полку, далекий родич відомого художника І. Айвазовського. Батько письменника все життя пнувся до панства. А от добра і ніжна мати, росіянка за походженням, усе життя прагнула робити людям добро.

Маленький Борис ріс між сільськими хлопчиками. Життя селян, їхня мова, пісні, звичаї з дитячих років були добре знайомі майбутньому письменникові. На все життя запам'ятав він сльози солдатської вдови, жалібний голосок сирітки, що просила хліба, сумну пісню селянина

про свою недолю. Пізніше весь цей біль, усі ці страждання Грінченко перенесе на папір.

Борису пощастило стати учнем середньої реальної школи в Харкові. Саме тут відкрився перед ним світ книг, які стали його найкращими друзями. Хлопець захоплюється творами І.Котляревського, Т.Шевченка, вперше ознайомлюється із забороненою літературою, за що в 16 років потрапляє за ґрати. Після звільнення двері школи були для нього назавжди зачинені.

Але Грінченко посилено займається самоосвітою і складає екзамени при Харківському університеті. Відтепер він – народний учитель.

Саме для селянських дітей Грінченко писав нариси про І.Котляревського, Г. Квітку-Основ'яненка, перекладав українською мовою «Робінзона», укладав книжечки про життя різних народів. Глибоке знання народного життя, біль за дітей і спонукали сільського вчителя взятися за перо.

Так з'являються оповідання про епізоди з життя старої школи, взаємини дітей і дорослих, своєрідний і багатий дитячий світ, думки і переживання маленьких героїв.

Свої твори Грінченко видавав під різними псевдонімами: Василь Чайченко, П.Вартовий, Б.Вільховий, Іван Перекотиполе, Л.Яворенко, Гречаник та ін. Письменник – автор 50 оповідань, 80 байок, багатьох віршів, повістей, драматичних творів. Він займався виданням зібраних ним же творів українського фольклору, був редактором «Словаря української мови» (1907-1909), проводив велику громадську роботу. Все життя відстоював українське слово. Грінченко працював самовіддано, без відпочинку. Тяжка робота, тюремні ув'язнення, постійні наклепи підірвали його здоров'я. Помер письменник 6 травня 1910 року в Італії. Поховано його в Києві, на Байковому кладовищі.

VI. Застосування набутих знань, формування компетентностей

Ідейно-тематичний аналіз оповідання «Каторжна»

- Про що йдеться в оповіданні Б.Грінченка «Каторжна»?

(Розповідається про життя дівчинки Докії, яку всі називали «каторжна».)

Філологічний аналіз твору

- Що означає слово «каторжна»? (У 2 томі «Словника української мови» Борис Грінченко подає кілька значень слова «каторжний», зокрема й таке: «Вживається як лайливе слово в значенні: злий, поганий («дурной»).

- Чи знаєте ви, що символізує ім'я героїні? (Євдокія – у перекладі означає «благовоління». Це самостійна, рішуча, цілеспрямована жінка, яка не зупиниться перед складнощами і не дозволить себе образити. Неприступна і горда, з недовірою ставиться до людей, вразлива, але перша не мириться, у неї усього лише одна подруга. Стежить за собою, має неабияку вроду і вміло цим користується).

- Знайти і пояснити стилістично марковану лексику в оповіданні.

Створення проблемної ситуації

- Чи є проблема сирітства актуальною на сьогодні?

Перегляд відео «Діти –сироти в Україні»

Аналіз даної теми в інших видах мистецтва

VII. Підсумок уроку

«Мозкова атака»

- Чого ми маємо навчитися після прочитання твору?

— Чи був причиною трагедії «дефіцит любові»?

Схема «Причини трагедії Докії»

Смерть матері

Ненависть мачухи

Зневажання батьком

Зрубана калина

Не діувала:

нічого було вдіти

Зрада Семена

Пожежа

Останні

слова Докії: «За що?»

— Чи є рішення проблеми сирітства? *(Тема сирітства і в*

художній літературі, і в реальному житті залишається

глобальною й злободенною. Змінюються часи, соціальні події,

але проблема дітей-сиріт залишається. Шляхи рішення:

- 1. Підняти культурний рівень населення.*
- 2. Виховувати в людях природні, гуманні почуття до дітей та немовлят.*
- 3. Ввести в навчальні програми уроки моралі.)*

VIII. Рефлексія

«Червона калина вражень»

На кетягах калини написати враження про урок і прикріпити до сухого куща.

IX. Домашнє завдання

УМ: записати 3 речення, у яких одне слово матиме кілька емоційно-експресивних відтінків.

УЛ: скласти сенкан до образу Докії.

ВИСНОВКИ

Соціальні перетворення в українському суспільстві докорінно змінили орієнтації в галузі освіти. Спрямовання навчально-виховного процесу на формування духовності особистості, розкриття її потенційних можливостей та здібностей, утвердження загальнолюдських цінностей стало головною стратегією педагогічної діяльності творчо працюючих учителів.

Розв'язання цих актуальних проблем можливе лише на основі впровадження новітніх педагогічних технологій, які б давали можливість для розвитку творчих здібностей особистості. Такими новітніми педагогічними технологіями і є інтерактивні технології.

Інтерактивний — означає можливість взаємодіяти або знаходитись у режимі бесіди, діалогу з чим-небудь або ким-небудь. Отже, інтерактивне навчання — це, перш за все, діалогове навчання, в ході якого здійснюється взаємодія вчителя та учня.

Суть інтерактивного навчання полягає в тому, що навчальний процес організований таким чином, що практично всі учні беруть участь у процесі пізнання, вони мають змогу розуміти і рефлексувати з приводу того, що вони знають і думають.

Інтерактивне навчання — це спеціальна форма організації пізнавальної діяльності, яка має конкретну, передбачувану мету — створити комфортні умови навчання, за яких кожен учень відчуває свою успішність, інтелектуальну спроможність.

Інтерактивні методики навчання базуються на підході, центрованому на учнях, що дає можливість актуалізувати знання, досвід

всіх учасників навчання, обмінятися ним. Цей підхід робить навчання активним, що полегшує засвоєння матеріалу, робить цей процес усвідомленим, а відтак більш ефективним.

Упровадження інтерактивних технологій потребує від учителя розуміння суті даної моделі навчання, уміння старанно планувати свою роботу, значної кількості часу, особливо на початкових етапах. Слід поступово вводити елементи інтерактивних технологій на окремих уроках, починаючи з найпростіших — робота в малих групах, парах, трійках, «мозковий штурм», «мікрофон» тощо.

Педагогу слід усвідомлювати, що змістом такого уроку є програмовий матеріал. Мета — реалізація навчальних цілей, загальний розвиток учня, надання кожному з них оптимальної можливості в особистісному становленні й розвитку, розширення можливостей самовизначення. Результат - створення дидактичних умов для ситуації успіху дитини у процесі навчальної діяльності, збагачення її мотиваційної, інтелектуальної та інших сфер.

Ефект від використання інтерактивних прийомів максимальним буде тільки тоді, коли сам учитель глибоко усвідомить суть і необхідність такої роботи, при цьому врахує вікові особливості та рівень розвитку учнів класу.

Демократизація навчання, що є потребою суспільства, неможлива без осучаснення уроку. Уроку, який проводиться для учнів і заради учнів.

Майстерність учителя сьогодні полягає у творчому підході до конструювання уроків, у постійному прагненні підвищити ефективність навчально-пізнавальної діяльності шляхом новітніх організаційних форм. При цьому значущою залишається реалізація на уроці виховних, розвивальних та освітніх завдань.

Дане дослідження не вичерпує всіх аспектів проблеми впровадження інтерактивних технологій на уроках української мови. Воно

доводить в необхідності подальших науково-конструктивних досліджень та розробок моделей і технологій управління навчальним процесом.

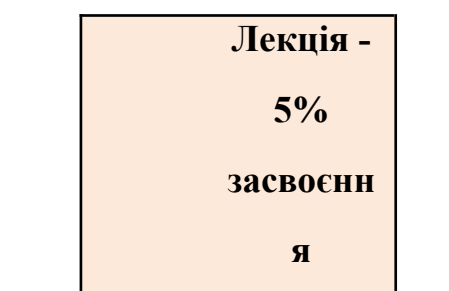
Список використаних джерел

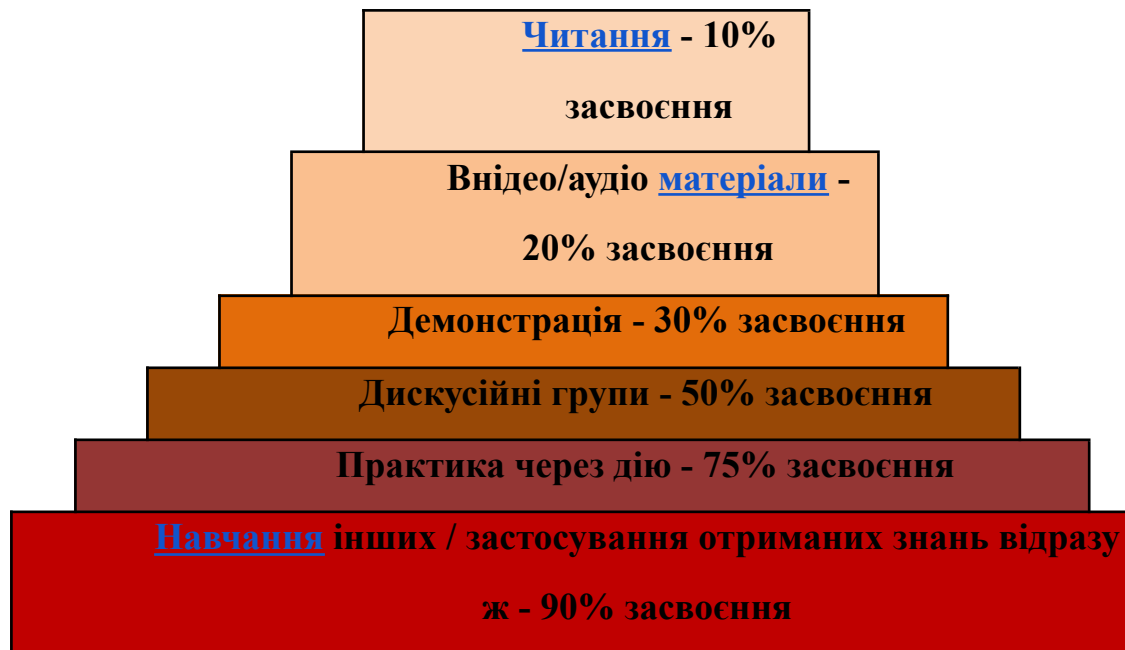
1. Васютинський В. Психологія влади в інтерактивному дискурсі // Дивослово. - 2003. - № 30. - С. 62-71
2. Варзацька Л. Інтерактивні методи навчання: лінгводидактичні засади //Дивослово. - 2005. - № 2. - С. 5-19
3. Гнатюк Л. Інтерактивні засоби у процесі вивчення драматичних творів : Використання прийомів "Моковий штурм", "Коло думок", "Акваріум", "Мікрофон" та деяких інших на уроках зв'язного мовлення //Література в середніх навчальних закладах України. - 2003. - № 4. - С. 30-33
4. Дзеціна Н. Стилiстичні можливості діалогу //Українська мова та література. - 2005. - № 11 (березень). - С. 6-8
5. Єрмоленко С. Нові підходи у вивченні простого речення (вища школа) //Українська мова і література школі . - 2005. - № 2. - С. 54-58.
6. Кратасюк Л. Інтерактивні методи навчання: Розвиток комунікативних і мовних умінь //Дивослово. - 2004. - № 10. - С. 2-11
7. Мороз С. Як стати успішною людиною? : Комплект інтерактивного уроку з теми "Лінгвістика тексту. Актуальне членування речення: "дане" і "нове" 9 клас //Українська мова й література в середніх школах, гімназіях, ліцеях та колегіумах. - 2005. - № 2. - С. 25-29.
8. Подлевська Н. Формування культури спілкування в учнів старших класів методами інтерактивного навчання //Українська мова і література в школі. - 2005. - № 4. - С. 10-13
9. Пометун О. І. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання: Науково-методичний посібник; За ред. О. І. Пометун. -К.: А.С.К., 2004. -192 с.

10. Салтовська В. Використання інтерактивних методів навчання на уроках розвитку мови //Рідна школа. - 2005. - № 3. - С. 16-18
11. Чернова Г. Проблеми розвитку творчого ситуативного мовлення засобами інтерактивного навчання в роботі з обдарованими учнями //Рідна школа. - 2005. - № 5. - С. 68-70
12. Шевчук І. Використання інтерактивних технологій у проведенні виховних годин //Старша школа. - 2004. - № 5. - С.13-15
13. Шуляр В.І. Методика літератури : Інтерактивне навчання. Тлумачення понять //Література в школах України. - 2005. - № 8. - С. 56-58
14. Щербина Л.А. Упровадження інтерактивних технологій на уроках мови //Дивослово. - 2005. - № 2. - С. 23-26
15. Щербина Л.А. Використання інтерактивних технологій на уроках української мови //Українська мова і література в школі. - 2005. - № 1. - С. 27-30

ДОДАТКИ

Додаток 1

Додаток 2

ерії порівняння	вне навчання	активне навчання
сяг інформації	короткий проміжок часу а "пройти" великий інформації.	тикий обсяг інформації ебує значного часу.
бина вивчення у	итовані на рівень знань й іління	засвоюють усі рівні ння(знання, розуміння, суван-ня, аналіз, ез, оцінка).
соток засвоєння	сокий	кий
нтроль над есом навчання	адач добре олює обсяг і глибину вивчення, хід навчання. ьтати роботи дбачені.	адач має ий контроль над ом і глибиною ення, часом і бігом навчання. ьтати роботи менш передба-чені.

ть особистості юга	гог виступає джерелом ія	гог виступає як лідер і ізатор.
ть учнів	вна	вна
ерело мотивації іння	шнє (оцінки, педагог, и, суспільство).	рішнє (інтерес самого .

**Додаток до
уроку**

**Учень – це не посудина,
яку потрібно заповнити,
учень – факел,
який треба запалити.**

Народна мудрість

Додаток 3

Інтерактивні технології навчання

Інформаційні ІМН

Це способи діалогічної взаємодії учасників навчання з метою обміну матеріальними або духовними цінностями:

«Моє ім'я». Учасники називають своє ім'я, пригадуючи цікаву, кумедну, яскраву історію, пов'язану з ним. Така інформація дає змогу запам'ятати ім'я кожного учасника. Якщо в групі більше 30 осіб, спочатку знайомляться в підгрупах, а потім — з учасниками інших підгруп.

«Перше знайомство». Учасники працюють у парах. Перш ніж назвати своє ім'я, слухачам пропонується подивитися один на одного і всміхнутися.

«Хвилина мого життя». Учасники записують щось цікаве, дивовижне, що відбулося в їхньому житті. Викладач збирає описи, формує сторінку «Хвилина мого життя». Наступне заняття починає із цієї сторінки. Отримана інформація прискорює знайомство в групі, дає змогу запам'ятати ім'я кожного.

«Паперові літаки». Слухачі записують своє ім'я та номер телефону. Запускають «паперові літаки». Учасники вибирають один «літак» і знаходять його господаря. Цей учасник може бути партнером для роботи в парі.

«Іменні жетони». Учасники готують особисті жетони за допомогою підготовленого викладачем матеріалу (папір, клей, ножиці, стрічки тощо). На жетонах пропонується подати характерологічну інформацію (професійне спрямування чи особистісні уподобання).

«Мандруємо разом». Слухачам дається нитка. Кожен учасник по черзі «подорожує» пальцями вгору і вниз, називаючи своє ім'я і розповідаючи щось цікаве про себе. «Мандри» припиняються тоді, коли всі учасники назвуть себе і розкажуть цікаву історію з власного життя.

«Велике коло». Учні сидять по колу і по черзі за бажанням висловлюються з приводу певного питання. Обговорення триває, поки є бажання висловитися. Вчитель може взяти слово після обговорення.

«Мікрофон». Це різновид великого кола. Учні швидко по черзі висловлюються з приводу проблеми, передаючи один одному уявний "мікрофон". Тому інші учні не можуть говорити, кричати з місця, оскільки право говорити має тільки той, у кого "символічний" мікрофон.

Пізнавальні ІМН

Це способи пізнавальної взаємодії (діалогу) учасників з метою отримання нових знань, їх систематизації, творчого вдосконалення професійних умінь і навичок:

«Від А до Я». Слухачам пропонується скласти словничок педагогічних термінів на чотири вибраних літери: А, Б, В, Г; І, Д, Е, Є; Ж, З, Л, К тощо.

Ділова гра — це форма відтворення предметного і соціального змісту, професійної діяльності спеціаліста, моделювання відносин, характерних для цієї діяльності як цілого. У грі за допомогою знакових засобів (мова, мовлення, графіки, таблиці, документи) відтворюється професійна обстановка, подібна за сутнісними характеристиками до реальної. Наголосимо ще на одній суттєвій ознаці ділової (педагогічної) гри — відтворення тільки типових, узагальнених ситуацій за короткий проміжок часу.

Робота в парах

Один із варіантів проведення:

поставте учням питання для дискусії або гіпотетичної ситуації. Після пояснення питання або фактів, наведених у ситуації, дайте учням небагато часу для того, щоб продумати можливі відповіді або рішення самостійно; об'єднайте учнів у пари, визначте, хто з пари починатиме висловлюватись, і попросіть їх обговорити свої ідеї одне з одним. Краще зразу визначити час на висловлювання кожного з учасників пари і спільне обговорення. Це допоможе учням від початку звикнути до чіткої організації роботи в парах. Вони мають досягти згоди щодо відповіді або рішення.

Кожна пара обмінюється своїми ідеями та аргументами з усім класом, що допомагає провести дискусію.

«Мозковий штурм» — це ефективний та добре відомий інтерактивний метод колективного обговорення, що широко використовується. Він спонукає виявляти свою уяву та творчість шляхом вираження думок усіх учасників, допомагає знаходити декілька рішень щодо конкретної проблеми.

Порядок проведення:

Запропонуйте учням сісти так, щоб вони почувалися зручно та невимушено.

Визначте основні правила (див. нижче).

Повідомте їм проблему, яку треба вирішити.

Запропонуйте учасникам висловити свої ідеї.

Запитуйте їх по черзі надходження. Не вносьте в ідеї ніяких коректив.

Спонукайте учасників до висування нових ідей, додаючи при цьому свої особисті.

Намагайтеся не допустити глузування, коментарів або висміювання яких-небудь ідей.

Продовжуйте доти, доки будуть надходити нові ідеї.

На закінчення обговоріть та оцініть запропоновані ідеї.

Правила проведення "мозкового штурму", які можна запропонувати учням: під час «висування ідей» не пропускайте жодної. Якщо ви будете судити про ідеї та оцінювати їх під час висловлювань, учасники зосередили більше уваги на захисті своїх ідей, ніж на спробах запропонувати нові та більш досконалі. Необхідно заохочувати всіх до висловлення якомога більшої кількості ідей. Варто заохочувати навіть фантастичні ідеї. (Якщо під час «мозкового штурму» не вдається отримати багато ідей, це можна пояснити тим, що учасники піддають свої ідеї самоцензурі — двічі подумують перед тим, як висловити). Кількість ідей слід заохочувати. Врешті-решт, кількість породжує якість. В умовах висування великої кількості ідей учасники мають змогу дати політ уяві. Спонукайте всіх учасників розвивати або змінювати ідеї інших. Об'єднання або зміна раніше висунутих ідей часто спричинює висунення нових, що перевершують попередні.

У кабінеті можна повісити такий плакат:

Кажіть усе, що спаде вам на думку.

Не обговорюйте і не критикуйте висловлювань інших.

Можна повторювати ідеї, запропоновані кимось іншим.

Розширення запропонованої ідеї заохочується.

Розв'язання проблем складається з кількох етапів:

Аналіз проблеми — що трапилося? Чому? Хто в ній задіяний? Хто може бути зацікавлений у її розв'язанні? Якої інформації мені бракує й де її можна отримати?

Пошук розв'язання проблеми — які способи її розв'язання? В чому їх переваги й недоліки? Які шанси і загрози вони несуть?

Вибір розв'язання: яке розв'язання найкраще з точки зору загальноприйнятих цінностей, наприклад справедливості, а також інших критеріїв, наприклад, низьких коштів або простоти? Які труднощі можуть з'явитися в процесі його реалізації? Який вигляд матимуть наступні кроки під час запровадження його в життя? Хто може ускладнити або унеможливити його? На кого можна розраховувати як на співників?

Симуляційні ігри (симуляції) – це створення вчителем ситуацій, під час яких учні копіюють у спрощеному вигляді процеси, які відбуваються в справжньому суспільному, економічному та політичному житті. Отже, симуляції є «мініатюрною» версією реальності. Цей метод наближений до рольової гри, але він істотно відрізняється від неї, бо його мета — не представлення поведінки конкретних особистостей, а ілюстрування певних явищ і механізмів (наприклад, дії закону попиту і пропозиції, процедури ухвалення рішень в органах місцевого самоврядування чи механізм господарського росту). Отже, в симуляції не йдеться про демонстрування акторських здібностей, а про вміння і за можливості безособове відтворення даного процесу. Звичайно, треба пам'ятати, що кожна симуляція спрощує дійсність, бо інакше неможливо було б провести її на уроці.

Метод «Прес» слід використовувати тоді, коли виникають суперечливі питання та під час проведення вправ, у яких треба зайняти визначену позицію з обговорюваної проблеми.

Мета: цей метод дає учням змогу під час уроків вибирати аргументи або висловлювати свою думку з дискусійного питання. Метод допомагає учням пояснити свої думки та сформулювати їх у виразній і стислій формі.

Порядок проведення:

Роздайте матеріали, в яких зазначено чотири етапи методу «Прес»:

ПОЗИЦІЯ

Я вважаю, що

(висловіть свою думку, поясніть у чому полягає ваша точка зору)

ОБГРУНТУВАННЯ _____ тому,
що _____

(наведіть причину появи цієї думки, тобто на чому ґрунтуються докази на підтримку вашої позиції)

ПРИКЛАД

наприклад _____

(наведіть факти, які демонструють ваші докази, вони зміцнять вашу позицію)

ВИСНОВКИ

тому _____

(узагальніть свою думку, зробіть висновок про те, що необхідно робити; тобто, це заклик прийняти вашу позицію).

Поясніть механізм етапів Прес-методу і дайте відповідь на можливі запитання учнів. Наведіть приклад до кожного з етапів. Запропонуйте бажаючим спробувати цей метод до будь-якої проблеми на вибір. Перевірте, чи розуміють учні механізм застосування методу.

Етапи можна адаптувати, пропонуючи учням наводити декілька варіантів своїх думок або прикладів.

Коли формула буде зрозуміла всім учням, починайте вправу.

Розігрування ситуації за ролями (програвання сценки). Рольова гра імітує реальність призначення ролей, які вам дісталися, та дає змогу діяти "як насправді". Ви можете розігравати свої ситуації, в яких ви вже побували. Вона допомагає навчитися через досвід та почуття. В ході рольової гри учасники «розігрують у ролях» певну проблему або ситуацію. Мета розігрування ситуації за ролями – визначити ставлення до конкретної ситуації або проблеми, набути досвіду шляхом гри.

Імітація: учні реагують на конкретну проблему в рамках заданої програми. Хоча ці два підходи мають різноманітні характеристики, вони доповнюють один одного і мають на меті подальший розвиток уяви і навиків критичного мислення; сприяння висловленню суджень та думок; виховання в учнів спроможності знаходити і розглядати альтернативні можливості дій, виховання співчуття до інших людей.

Порядок проведення: якщо рольову гру використовують у навчальному процесі, то така драматична вправа потребує ретельної підготовки. Початкові вправи мають бути простими з наступним ускладненням. Не чекайте відшліфованої гри з самого початку. Дайте учням можливість провести рольову гру та імітувати історичні й сучасні ситуації. Змінюйте види діяльності.

У цих стратегічних діях є чотири основні елементи: а) попереднє планування й підготовка вчителя; б) підготовка і тренінг учнів; в) активна участь класу в проведенні вправи; г) ретельне обговорення й міркування з приводу вправи.

Такі вправи слід проводити в атмосфері довіри, щоб учні не почувалися ніяково. Учні мають розуміти, що реагувати можна по-різному. Практика допоможе їм більш упевнено почуватися під час проведення таких вправ. Після закінчення вправи учасники проводять ретельний і поглиблений аналіз. Не слід забувати, що, входячи в роль, ми приводимо в рух емоції, спогади, гальмування. Тому необхідно після проведення гри вивести дітей з ролей. Для цього проводять детальне обговорення ситуації. Необхідно пам'ятати про те, щоб кожен відповів на запитання:

Як ви почувалися в тій чи іншій ролі?

Що подобалося під час гри, а що — ні?

Як цей досвід може вплинути на ваше подальше життя?

Аналіз ситуації – це одна з форм роботи на уроках. Для розгляду певної ситуації вам необхідно звертати увагу на основні моменти:

Факти: Що відбулося? Хто є учасниками справи? Що ми про них знаємо? Які факти є важливими? Які є другорядними?

Проблеми: Які закони, норми регулюють ситуацію? Яке питання нам треба вирішити, розв'язуючи ситуацію?

3. Аргументи: Які аргументи можуть бути наведені (обов'язково з використанням доказів на захист кожної зі сторін справи)?

4. Рішення: Яким буде вирішення ситуації? Чому саме таким? Якими можуть бути наслідки такого рішення?

Дискусія дає прекрасну нагоду виявити різні позиції з певної проблеми або з суперечливого питання. Для того щоб дискусія була відвертою, необхідно створити атмосферу довіри та взаємоповаги. Тому в класі бажано виробити правила культури ведення дискусії.

Орієнтовні правила:

Говорити по черзі, а не всім одночасно.

Не перебивайте того, хто говорить.

Критикувати ідеї, а не особу, що їх висловила.

Поважати всі висловлені думки.

Не сміятися, коли хтось говорить, за винятком жартів,

Не змінювати тему дискусії.

Намагатися заохочувати до участі в дискусії інших. У своєму класі ви можете доповнити ці правила, прийняти їх після обговорення та дотримуватися під час проведення дискусії.

Коло ідей – технологія, що залучає всіх до обговорення проблеми.

Мета: цей метод залучає всіх учнів до дискусії. Він добре спрацьовує, коли ставлять запитання або виступають доповідачі від малих груп.

Порядок проведення:

Коли малі групи завершили своє завдання й готові представити свою інформацію, попросіть кожну групу по черзі представити лише один аспект, який вони обговорювали. Продовжуючи за колом, запитуйте кожну групу по черзі, поки не вичерпаються всі відповіді.

Це дає змогу кожній групі обмінятися всіма результатами своєї роботи, уникаючи ситуації, коли перша група, що виступає, подає всю інформацію.

Цей метод добре спрацьовує і для створення списку ідей. Попросіть кожного подавати по одній ідеї по черзі.

Цей метод ефективний для різних видів діяльності у вирішенні гострих проблем. Попросіть учнів написати свою думку або ідею на картці-індексі без імені. Вчитель збирає усі картки і складає список зазначених у них ідей на дошці або починає дискусію, користуючись інформацією з карток.

«Акваріум» - ефективний метод колективного обговорення, пошуку рішень, що спонукає учасників проявляти свою уяву та творчість, який досягається шляхом вільного вираження думок всіх учасників і допомагає знаходити кілька рішень з конкретної теми.

Учитель розподіляє учнів на чотири групи і пропонує їм прочитати текст підручника. Він пояснює, що ці норми будуть потрібні під час виконання наступного завдання.

Потім одна з груп сідає в центрі класу. Це необхідно, щоб відокремити діючу групу від слухачів певною відстанню. Ця група отримує лист із ситуацією і таке завдання:

прочитайте вголос ситуацію;

обговоріть її в групі, використовуючи метод дискусії;

дійдіть спільного рішення за 3—4 хвилини.

Поки група займає місце, вчитель ознайомлює клас із цим завданням і нагадує правила дискусії в малих групах. Групі пропонують уголос

прочитати ситуацію та обговорити її розв'язання. Всі інші учні класу мають тільки слухати, не втручаючись у хід обговорювання. На цю роботу групі дають 3—5 хвилин. Після закінчення група займає свої місця, а вчитель ставить до класу запитання:

Чи погоджуєтеся ви з думкою групи?

Чи була ця думка досить аргументованою, доведеною?

Який з аргументів ви вважаєте найбільш переконливим?

На таку бесіду відводять 2—3 хвилини. Після цього місце в "Акваріумі" займає інша група і обговорює наступну ситуацію.

Всі групи по черзі мають побувати в «акваріумі», і діяльність кожної з них мусить бути обговорена класом. Наприкінці вчитель повинен прокоментувати ступінь володіння навичками дискусії в малих групах різних груп та учнів і звернути увагу на необхідність та напрямки подальшого вдосконалення таких навиків (2-3 хв.). У межах "акваріуму" можна підбити підсумки уроку або за браком часу обмежитись обговоренням роботи кожної групи.

«Велике коло». Учні сидять по колу і по черзі за бажанням висловлюються з приводу певного питання. Обговорення триває, поки є бажання висловитися. Вчитель може взяти слово після обговорення.

«Мікрофон». Це різновид великого кола. Учні швидко по черзі висловлюються з приводу проблеми, передаючи один одному уявний "мікрофон". Тому інші учні не можуть говорити, кричати з місця, оскільки право говорити має тільки той, у кого "символічний" мікрофон.

Робота в парах вимагає обміну думками і дозволяє швидко виконати вправи, які в звичайних умовах є часомісткими або неможливими (обговорити подію, твір, взагалі інформацію, вивести підсумок уроку, події тощо, взяти інтерв'ю один в одного, проанкетувати партнера). Після цього один з партнерів доповідає перед класом про результати.

Робота в трійках - це ускладнена робота в парах. Найкраще в трійках проводити обговорення, обмін думками, підведення підсумків чи навпаки, виділення несхожих думок.

Змінювані трійки. - метод трохи складніший, ніж попередній: всі трійки класу отримують одне й те ж завдання, а після обговорення один член трійки йде в наступну, один в попередню і ознайомлює членів новостворених трійок з набутком своєї.

«2+2=4». Дві пари окремо працюють над вправою протягом певного часу (2-3 хвилини), обов'язково доходять до спільного рішення, потім об'єднуються і діляться набутим. Як і в парах, необхідним є консенсус. Після цього можна або об'єднати четвірки у вісімки, або перейти до групового обговорення.

Карусель. Учні розсаджуються в два кола – внутрішнє і зовнішнє. Внутрішнє коло нерухоме, зовнішнє рухається. Можливі два варіанти використання методу – для дискусії (відбуваються “попарні суперечки” кожного з кожним, причому кожен учасник внутрішнього кола має власні, неповторювані докази), чи для обміну інформацією (учні із зовнішнього кола, рухаючись, збирають дані).

Робота в малих групах. Найсуттєвішим тут є розподіл ролей: “спікер” – керівник групи (слідкує за регламентом під час обговорення, зачитує завдання, визначає доповідача, заохочує групу до роботи), “секретар” (веде записи результатів роботи, допомагає при підведенні підсумків та їх виголошенні), “посередник” (стежить за часом, заохочує групу до роботи), “доповідач” (чітко висловлює думку групи, доповідає про результати роботи групи).

Можливим є виділення експертної групи з сильніших учнів. Вони працюють самостійно, а при оголошенні результатів рецензують та доповнюють інформацію.

Незакінчені речення. Дещо ускладнений варіант великого кола: відповідь учня – це продовження незакінченого речення типу “можна зробити такий висновок...”, “я зрозумів, що...”

Аналіз дилеми (проблеми). Учні в колі обговорюють певну дилему (простіше) чи проблему (складніше, поліваріантно). Кожен каже варіанти, що складаються внаслідок вибору. Найкраще давати завдання вибору з особистісним сенсом (наприклад, “чи платити податки, якщо країна не здатна їх правильно розподілити?”).

Мозаїка - вид діяльності, який дає можливість працювати на уроці разом, щоб вивчити значну кількість інформації за короткий проміжок часу, а також заохочує допомагати один одному вчитися навчаючи.

Під час роботи за допомогою методу “Мозаїка” ви повинні бути готовими працювати в різних групах. Спочатку ви працюватимете в “домашній”

групі. Потім в іншій групі ви будете виступати в ролі “експертів” з питання, над яким ви працювали в домашній групі, та отримуєте інформацію від представників інших груп. В останній частині заняття ви знову повернетесь в свою “домашню” групу, для того щоб поділитися тією новою інформацією, яку вам надали учасники інших груп.

Домашні групи.

Кожна група отримує завдання, вивчає його та обговорює свій матеріал. Вам бажано обрати в групі головуючого, тайм-кіпера (той, хто стежить за часом) та особу, яка ставить запитання, або переконатися, що кожний (кожна) розуміє зміст матеріалу.

“Експертні” групи.

Після того як вчитель об'єднав вас у нові групи, ви стаєте експертами з тієї теми, що вивчалася в вашій “домашній” групі. По черзі кожний або кожна мають за визначений вчителем час якісно і в повному обсязі донести інформацію до членів інших груп та сприйняти нову інформацію від представників інших груп.

“Домашні” групи.

Ви повертаєтесь “додому”, де маєте поділитися інформацією з членами своєї “домашньої” групи про нову інформацію, яку ви отримали від представників інших груп. Виробляєте спільні висновки та рішення. Таким чином, за допомогою методу за короткий проміжок часу можна отримати велику кількість інформації.

Суд від свого імені - вид діяльності, який дає можливість отримати уявлення про спрощену процедуру винесення судового рішення та провести рольову гру – судовий процес з мінімальною кількістю учасників – 3-ма особами: суддею, що слухатиме обидві сторони і винесе остаточне рішення, позивачем та відповідачем (якщо йтиметься про розгляд кримінальної справи, то учасниками будуть обвинувач та обвинувачений). Після того як вчитель об'єднав вас у три групи – судді, обвинувачі та обвинувачувані протягом відведеного часу:

- а) судді – знайомляться із судовою процедурою та готують запитання до обох сторін;
- б) обвинувачі – обговорюють зміст вступної промови та можливі аргументи;
- в) обвинувачувані – готують зміст заяви-відповіді та аргументи захисту.

Тепер для більш ефективної роботи необхідно до кожного судді приєднати одного обвинувача та одного обвинуваченого. Далі можна починати суд в кожній групі за таким порядком або сценарієм:

Вступні заяви учасників судового процесу. Суддя викладає суть справи.

Обвинувач викладає аргументацію, суддя ставить йому запитання.

Обвинувачуваний викладає аргументи захисту, суддя ставить йому запитання.

Суддя виносить рішення.

Після того як весь клас знову об'єднується, судді оголошують свої рішення.

Займи позицію - вид діяльності, який допоможе вам з'ясувати, які позиції і думки можуть існувати щодо розглядуваного спірного питання. Також надається можливість висловитися кожному, продемонструвати різні думки по темі, обґрунтувати свою позицію, знайти і висловити найбільш переконливі аргументи, порівняти їх з аргументами інших. Якщо вас переконали, ви можете перейти на іншу позицію в будь-який час та дати оцінку висловлюванням інших учнів.

Порядок проведення:

вчитель називає тему та пропонує висловити свою думку з досліджуваної теми;

вам потрібно стати біля того плаката (“так”, “ні”, “не знаю”), який відповідає вашій позиції;

підготуйтеся до обґрунтування своєї позиції, чому саме її ви обрали: самотійно або в групі своїх однодумців підберіть кілька найбільш сильних аргументів, які можуть переконати інших у вашій правоті, висловіть свої аргументи класу, застосувавши метод “Прес”;

уважно вислухайте позиції та аргументи інших;

якщо після обговорення дискусійного питання ви змінили точку зору, то можете перейти до іншого плаката і пояснити причину свого переходу, а також назвати найбільш переконливу ідею чи аргумент протилежної сторони.

«Навчаючи — учусь» - вид навчальної діяльності надає вам можливість взяти активну участь у навчанні та передачі своїх знань іншим людям, в цьому випадку своїм однокласникам під час уроку.

Робота може бути організована так:

після того як вчитель назвав тему та мету уроку і роздав вам картки із завданням, вам потрібно ознайомитися з інформацією, що міститься на вашій картці.

Якщо вам щось незрозуміло, запитайте про це та перевірте у вчителя, чи правильно ви розумієте інформацію.

Вам необхідно ознайомити зі своєю інформацією інших однокласників. Підготуйтеся до передавання цієї інформації іншим у доступній формі.

Ви маєте право говорити тільки з однією особою. Ваше завдання полягає в тому, щоб поділитися своєю інформацією з іншими учнями та самому дізнатися про певну інформацію від них.

Уважно слухайте інформацію інших, намагайтеся отримати і запам'ятати якомога більше інформації, за необхідності зробіть короткі нотатки.

Коли всі поділилися та отримали інформацію, розкажіть у класі, про що ви дізналися від інших.

Ток-шоу - вид роботи, метою якої є отримання навичок публічного виступу та дискусування.

Вчитель на цьому уроці є ведучим на “Ток-шоу”.

Робота організується таким чином:

оголошується тема дискусії;

пропонується висловитися із запропонованої теми “запрошеним гостям”;

надається слово глядачам, які можуть виступити зі своєю думкою або ставити запитання “запрошеним” не більше 1 хв.

“Запрошені” мають відповідати якомога коротше і конкретніше. Ведучий також має право ставити своє запитання або перервати виступаючого через ліміт часу.

Ця форма роботи допоможе навчитися брати участь у загальних дискусіях, висловлювати та захищати власну позицію, а в майбутньому впливати на зміни в українському суспільстві та державі.

Регулятивні ІМН

Регулятивні ІМН — це способи, завдяки якими встановлюються та приймаються певні правила діалогічної взаємодії учасників навчання.

Наведемо деякі ідеї, зокрема:

«Виробимо правила». Перед заняттям слухачі формулюють і записують правила, якими керуються упродовж навчання. Ці правила можуть доповнюватися, змінюватися. Формулюючи їх, бажано уникати негативних тверджень, враховувати правило піднятої руки; говорити першим; мати право на помилку тощо.

«Рахуймо разом». Слухачам пропонується розрахуватися на кількість учасників, але так, щоб жодного разу не повторювалося одне й те саме

число. Розрахунок здійснюється доти, доки учасники не вироблять власні правила розрахунку.

Мотиваційні ІМН

Це способи діалогічної взаємодії учасників навчального процесу, за допомогою яких кожен визначає власну позицію у ставленні до способів діяльності групи, окремих учасників, викладача, самого себе:

«Мої очікування». Слухачі на мотиваційному етапі заняття (або на діагностичному етапі курсового навчання) визначаються за такими напрямками:

Я очікую від себе...

.. .від колег...

...від викладача...

Пропонується висловити очікування на початку і в кінці заняття.

«Лист до самого себе». Слухачі пишуть лист самі до себе, у якому перелічують усе, що вони мають намір зробити за результатами заняття. Лист кладуть у конверт, адресований собі. Через чотири-шість тижнів після заняття лист надсилають. Це буде ввічливе нагадування самому собі від себе учасника.

«Самооцінка». Учасники класифікують позитивне-негативне в організації та проведенні заняття. Наступне заняття бажано розпочати з коментаря щодо покращення роботи (відповідно до названих слухачами недоліків).

«3:2:1». Учасники визначають:

3 положення, які дійсно їх зацікавили на занятті;

2 положення, які хотілося б поглибити;

1 положення, яке вони будуть використовувати в практичній роботі.

«Інтерв'ю». Учасники працюють у парах, ставлять запитання, які актуалізують знання з проблеми, що обговорюється. Наприклад:

Що Ви знали із цієї теми?

Який досвід Ви здобули, спілкуючись із викладачем, колегами?

Які запитання із цієї теми у Вас виникли?

Наступним кроком є обговорення відповідей на запитання інтерв'ю.

«Займи особисту позицію» - метод корисний під час проведення в класі дискусії на суперечливу тему. Як проблеми слід використовувати дві протилежні думки, які не мають правильної відповіді.

Мета: це корисна вступна вправа для демонстрації різних думок із досліджуваної теми; дає учням можливість висловити свою точку зору і наприкінці уроку оцінити засвоєння цієї теми.

Порядок проведення:

Розмістіть плакати в протилежних кінцях кабінету. На одному з них написано "згоден", на іншому — «не згоден». (Варіанти: на плакатах можуть бути викладені полярні позиції щодо проблеми; наприклад, «пробувати наркотики заборонено» і «пробувати наркотики дозволено всім»).

Повісьте правила проведення вправи й обговоріть їх (викладені нижче).

Попросіть учасників стати біля відповідного плаката залежно від їхньої думки щодо обговорюваної проблеми.

Довільно виберіть кілька учасників і попросіть їх обґрунтувати свою позицію.

Після викладу різних точок зору запитайте, чи не змінив хто-небудь з учасників своєї думки і чи не хоче перейти до іншого плаката. Вони мають обґрунтувати причини свого переходу,

Попросіть учасників назвати найбільш переконливу причину протилежної сторони.

Правила проведення вправи:

Говорити по черзі. Не перебивати.

Одночасно говорить тільки одна особа.

Не сперечайтесь один з одним. Наводьте нові причини або ідеї.

Перейти від одного плаката до іншого можна в будь-який час. Будьте готові висловити причини зміни своєї позиції.

Вислухайте причини та ідеї інших. Якщо вас запитають, будьте готові відповісти, які інші причини або ідеї вам найбільше сподобалися.